

Received/ Makale Geliş 29.07.2023
Published / Yayınlanma 30.09.2023
Volume/ Cilt (Issue/ Sayı) 7 (34)
ss / pp 1097-1107

10.5281/zenodo.8404837
Araştırma Makalesi
ISSN: 2687-5640
Mail: editor@pejoss.com

Prof. Dr. Seyit Taşer

<https://orcid.org/0000-0002-2236-4644>

Necmettin Erbakan Üniversitesi, A.K.Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, Konya / TÜRKİYE

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) Yayınlarının Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kullanılması

Evaluation of Turkish Radio and Television Corporation (TRT) Broadcasts in Social Studies Education

ÖZET

Sosyal bilgiler eğitimi, hayata ve yaşama dair konuları içeren bir öğrenme alanı ve derstir. Günümüzde 4-7. sınıflarda okutulan bu derslerde farklı yöntemler geliştirilmesi öğrenme süreçlerini daha zengin hale getirir. Bu yöntemlerden biri de sözlü tarihtir. Bu yöntem bir nevi görüşmedir. Yaşayan insan hazinelerinin dinlenmesi, anlanması ve anlamlandırılması sürecidir. Her insan bir değerdir ve yaşanmışlıkları vardır. Aynı zamanda bu yaşanmışlıklar belli bir birikimin doğmasına sebep olur. Bu birikimden istifade etmek önem taşır.

Amaç: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) bu konuda önemli ve değerli çalışmalar yayınlıyor. Gerek belgesellerle gerekse diğer özgün programlarla yakın tarihi canlı ve yaşayan bir tarih haline getiriyor. Radyo ve televizyon eğlendirici programlarının, yanı sıra kültürel alana katkıları ile belli bir yer edinir.

Bu çalışmada sözlü tarihle ilişkilendirilebilecek geçmişteki ve güncel TRT yayın ve yapımlarının sosyal bilgiler eğitiminde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu yayınların sosyal bilgiler eğitimi programı kapsamında öğrenme süreçlerinde yer bulması, kazanımları sağlamaya yardımcı olması hedeflenmiştir.

Yöntem: Sosyal bilgiler eğitimi güncel gelişmeleri, toplumsal meseleleri değerlendiren bir çalışma alanı ve derstir. Çeşitli etkinliklerle zenginleştirilebilecek bir program alanıdır. Bu etkinlikler kapsamında TRT'nin yayınları da eklenebilir.

Çalışmada nitel araştırma kapsamında doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada sözlü tarih alanı ile sosyal bilgilere katkı sağlayan TRT yapımları incelenmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi kapsamında değerlendirilmiştir.

Çalışmaya ilişkin sonuç olarak, TRT'nin Gönül Dağı, Ömür Dediğin, Yaşayan Bellek, Öncü Âlimler, Asırlık Çınarlar gibi yayınlarının sosyal bilgiler eğitiminde sözlü tarih kapsamında kullanılabilir içeriklere sahip olduğu anlaşılmış ve bu içerikler analiz edilmiştir. Bu kapsamda sosyal bilgiler eğitimi programında yer alan kazanımlarla bağlantılı röportajlar öğrenme alanlarına göre tespit edilmiş ve öğrenciler için değerli bilgiler olduğu ve bunların eğitim sürecinde kullanılmasının faydalı olacağı neticesine ulaşılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Sosyal Bilgiler Eğitimi, Program, TRT, Yayın.

ABSTRACT

Social studies education is a learning area and course that includes life and topics related to living. Developing different methods in these courses, which are taught in fourth and seventh grades today, makes the learning processes richer. One of these methods is oral history. This method is a kind of interview. It is the process of listening, understanding and giving meaning to living human treasures. Every person is a value and has experiences. At the same time, these experiences lead to the emergence of a certain accumulation. It is important to benefit from this knowledge.

Purpose: Turkish Radio and Television Corporation (TRT) publishes important and valuable studies on this subject. It turns recent history into a lively and living history with both documentaries and other original programs. It has gained a certain place with its radio and television entertaining programs, as well as its contributions to the cultural field.

In this study, it is aimed to evaluate past and current TRT broadcasts and productions that can be associated with oral history in social studies education. It is aimed that these publications will find a place in the learning processes within the scope of the social studies education program and help ensure achievements.

Method: Social studies education is a field of study and a course that evaluates current developments and social issues. It is a program area that can be enriched with various activities. TRT's broadcasts can also be added to these activities.

In the study, document review method was used within the scope of qualitative research. In this study, TRT productions that contribute to the field of oral history and social knowledge were examined. The data obtained was evaluated within the scope of content analysis.

As a result of the study, it was understood that TRT's broadcasts such as Gönül Dağı, Ömür Deiyorum, Yaşyan Memory, Öncü Scholars, Asırlık Çınarlar have content that can be used within the scope of oral history in social studies education, and these contents were analyzed. In this context, interviews related to the achievements in the social studies education program were identified according to learning areas and it was concluded that they were valuable information for students and that it would be beneficial to use them in the education process.

Keywords: Social Science Education, TRT, Program, Broadcasting.

1. GİRİŞ

Sözlü tarih, insanların deneyimlerini gözlemlerini, öykülerini kullanmak maksadıyla yapılan görüşmelerden veriler elde edilmesi olarak tanımlanır (Küpüç, 2014, 5). Veri elde etme süreci bir yöntemdir. Sözlü tarihte de görüşme yoluyla veriler elde edilmesi sebebiyle, sözlü tarihi yöntem olarak görmek mümkündür. Genel anlamda nitel araştırmanın bir yöntemi olan görüşmede güncel konular, gelişmeler, uygulamalar, kuramlar soruların içeriğini oluşturur. Sözlü tarihte ise farklı olarak bireyin çocukluğunda veya önceki yıllarına dair sorular görüşmenin içeriğinde yer alır.

Aslında bellek çalışması olarak yorumlanabilecek sözlü tarihte gözlemler, tanıklıklar, günlükler gibi metodolojik yaklaşımlar vardır. Televizyon izleyicileri üzerine kültürel çalışmalar ile film eleştirisinde seyircilik kuramı üzerine değerlendirmeler yapılması da sözlü tarihe yönelik içerikler kapsamındadır (Akbulut, 2014, 3,4). Sinemaya yönelik sözlü tarih çalışmaları da bulunmaktadır. Çocukluğunda sinemaya gidemediğini belirten bir kişinin veya çocukluğunda sinemaya gitmek için bilet bulamadığını anlatan birisinin bu ifadeleri de sözlü tarih kapsamına girer (Öztürk, 2013, 22). Kore gazileri ile ilgili yapılan çalışma da sözlü tarih kapsamındadır (Oğuz, 2012). Zira, burada da bir bellek çalışması vardır. Fakat sözlü tarih bilimin niteliklerine uygun olmayıp, sınırlılıkları vardır.

Tarih yazılı belgelere dayalı bir bilim alanı olarak tanımlanır. Tarih de diğer bilim dalları gibi, kendine özgü, kesin, objektif bir yapıya sahip olması itibariyle bilimdir (Uygun, 1957, 135). Alman tarihçi Ranke belge tarihçiliğinin önemine işaret eder, belge yoksa tarih de yoktur görüşünü benimser. Ranke'ye göre tarih kürsüsüne gelebilmek için kitaplar, belgeler ve sıkı bir filolojik çalışma gerekir (Şanbey, 2017, 285). Yazılı tarih asırlar öncesine kadar gitmektedir. Bu süreçteki gelişmeler için belgelerin dışında kitabeler, anıt ve abideler gibi kalıntılar da önem taşır. Dolayısıyla bir bilim olarak tarihin kaynaklarında yazılı unsurlar vardır. Bunun yanında menkıbe, efsane, destan ve şiir gibi sözlü kaynaklardan söz edilebilir. Bu kaynaklar aynı zamanda sözlü tarihle de ilişkilendirilir.

Sözlü tarihin öznel olduğu genel olarak kabul görür. Çünkü tarihe tanıklık etmiş kişilerin anlatımına dayalıdır. Kişisel görüşler ön plana çıkmaktadır (Kumru, 2009, 33). Elde edilen bilgilerin subjektif olması, görüşülen kişinin geçmişle ilgisinin olmaması, kendi anlatmak istedikleri ile yetinmesi gibi çeşitli sınırlılıklar vardır (Güçlü, 2013, 109). Bilimin niteliklerinden biri de genel geçer olmasıdır. Genel geçerlik, çeşitli aşamalardan geçmiş bilginin bilimsel bilgi olarak kabul görmesi ve herkes tarafından benimsenmesi anlamına gelir. Bilimin diğer bir niteliği ise, objektif ve nesnel olmasıdır. Dolayısıyla kişiden kişiye değişmez. Kanıtlanmış, kabul görmüş bilgilere dayalıdır (Yıldırım, 2010, 20). Tarih de bir bilimdir. Tarih biliminde tartışma konusu olan çeşitli mevzular olsa da, bunlar sınırlıdır. Örneğin Osmanlı Tarihini başlangıçtan itibaren ele alırsak yabancı bir tarihçi olarak, Hammer'in söyledikleri ile İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın yazdığı temel tarihi gelişmeler noktasında çok ciddi farklar oluşturmaz. Dolayısıyla tarih bilimi belgeleri ile kaynak eserleriyle ve bilimin niteliklerine uygun düşmesi itibariyle bir bilimdir. Diğer taraftan sözlü tarih yöntemiyle bir asır öncesine ilişkin tespit yapmak pek mümkün değildir. Bunun yanında sözlü tarihten ise bir çalışma ve öğrenme alanı olarak sosyal bilgiler eğitiminde faydalanılması mümkündür. Bu çalışmada bu bağlamda konuyu ele alır.

Sözlü tarihe ilişkin ilk çalışma, 1929 senesinde yaşanan ekonomik çöküntü neticesinde, Amerika'da başlamıştır. Keynesçi ekonomik doktrini dâhilinde işsiz kalan gazeteci ve araştırmacılara bir iş sahası oluşturmak gayesiyle Federal Yazarlar Projesi ile doğmuştur. Bu proje ile halktan kimselerle görüşülmüş diğer taraftan Amerika harp tarihine ilişkin de yapılan görüşmeler olmuştur (İncegöl, 2010, 9). Günümüze gelinen süreçte sözlü tarih çalışmalarının sayısı artmıştır. Hatta on binlerden söz edilmektedir.

Sözlü tarih konusunda oldukça fazla sayıda çalışma vardır. Bu çalışmalarını yalnız siyasi tarih açısından değerlendirmek doğru değildir. Oldukça geniş bir kapsamda ele alınabilir. Zira iktisatçı bir uzman ile yapılan sözlü tarih çalışması iktisat tarihine ilişkin veriler sağlar. Bir tiyatro sanatçısı ile yapılan sözlü tarih görüşmesi sanat tarihine dair bilgiler sağlar. Burada konuları sınırlamak da doğru olmaz. Yani herhangi bir alanda duayen olmuş bir isimle gerçekleşen sözlü tarih çalışması, o kişinin farklı konulara ilişkin yapacağı tanıklıklarla zenginleşebilir.

İstanbul Kalkınma Ajansı ve Sanat Vakfı sözlü tarih projesini 2003 senesinde başlatarak 2016'da tamamlamıştır. Bu projede Semavi Eyice, Orhan Akay, Oktay Hasan gibi isimlerin yanı sıra, Balkan ve Kafkas göçmenleriyle de görüşülmüştür. 1930'lu yıllardan itibaren ekonomik, sosyal ve siyasi tarihe ilişkin bulgular elde edilmek istenmiştir. Sözlü tarihe ilişkin on binlerce çalışmadan söz edilmiş,

sözlü tarih yönteminin cumhuriyet dönemi tarihi ile sınırlı kalacağına işaret edilmiştir (TRT Türk Yayını,2016). Sözlü tarih kapsamında çok sayıda isimle yapılmış görüşmeler makale haline getirilmiştir.

Bilim ve Sanat Vakfının sözlü tarih araştırmaları veri tabanı oluşturmuştur. Burada Eşref Kolçak'tan, Sezer Sezin'e; Ara Gürel'den Erol Günaydın'a kadar onlarca sanatçı ile sözlü tarih görüşmeleri yapılmıştır. Yalnız sanatçılar değil, aynı zamanda diğer alanlarda tanınmış simalarla da görüşülmüştür (dSPACE, t.y.).

Diğer taraftan sözlü tarihle ilgili tez, makale ve kitap çalışmaları da mevcuttur. Lewis Counce'ın (2011), "Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi" adlı kitabı, Palmer Thompson'un (1999) "Geçmişin Sesi: Sözlü Tarih" adlı eseri; Leyla Neyzi'nin (2004) Ben kimim? Türkiye'de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik" başlıklı çalışmaları bulunmaktadır. Bunun yanında sözlü tarihin sosyal bilgiler eğitiminde kullanımı hakkında da çalışmalar mevcuttur. İbrahim Sarı'nın (2007) "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sözlü Tarih Etkinliklerinin Öğrenci Başarı, Beceri ve Tutumlarına Etkisi" başlıklı makalesi, Sibel İncegül'ün (2010) "Sosyal Bilgiler Dersinde Örnek Bir Sözlü Tarih Uygulaması" adlı makalesi, Meryem Kaya'nın (2013). "Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Bir Öğretim Yöntemi Olarak Sözlü Tarih: Amaç, İçerik, Uygulama" başlıklı tezi gibi daha birçok çalışma mevcuttur. Kaya'nın tez çalışmasında sözlü tarihle ilgili birkaç belgeselden söz edilir. "Nogay ve Kırım Türkleri Sözlü Tarih Belgeseli", "Kardeş Nereye Mübadele?" "Yaşayan Bellek" bunlar arasında yer alır. Fakat bu tez çalışmasında belgesellerin içeriği ile sosyal bilgiler eğitimi arasındaki ilişki söz edilmez.

Bu makalede ise, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun yapmış olduğu çeşitli yayınların sözlü tarih yöntemi ile incelemesi yapılmak suretiyle, sosyal bilgiler eğitiminde program veya öğretim süreçlerinin hangi aşamalarında yer verilebileceğine dair tespitlerde bulunulmuştur. Sosyal bilgiler eğitiminde sözlü tarih yönteminin kullanımına ilişkin çalışmalar mevcut olmakla birlikte TRT yayın ve yapımları kapsamında bir değerlendirme içeren çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu yönüyle özgün bir niteliğe sahip olan makale aynı zamanda eğitim sürecine farklı bir bakış açısı getirmesi beklenir.

2. AMAÇ

Bu çalışmada Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu bünyesindeki radyo ve televizyonların, geçmişten günümüze yapmış olduğu yayınlar taranarak, sözlü tarihle ilgili olanlar tespit edilmiştir. Fakat tüm yayınların incelenmesi zaman ve emek açısından zordur. Bu sebeple random usulle yeterli veri elde edilinceye kadar bu inceleme sürmüştür. Yayın ve yapımlardan sosyal bilgiler eğitiminde nasıl yararlanılabilir konusu analiz edilmiştir.

Sosyal bilgiler eğitimi programındaki öğrenme alanları ile ders kitapları ünitelerinin kapsamında yer bulan konu ve içeriklerin öncelikle tahlil edilmesi gerekecektir. Hangi üniteler veya hangi konular dâhilinde sözlü tarih kapsamında inceleme yapılabileceğine bakılacaktır. Diğer taraftan kazanımlarla bağlantılı içerikler tespit edilmiştir. Bu tespitler yoluyla sosyal bilgiler eğitiminin daha zengin bir içerik ve öğrenme süreçleri ile yürütülmesi hedeflenmiştir. Aynı zamanda çeşitli yayın ve yapımların eğitim ve kültürel açıdan da daha anlamlı olduğuna ilişkin farkındalık oluşturulmak istenmiştir.

3. YÖNTEM

Bu çalışma nitel araştırma şeklinde yürütülmüş, doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelenmesi araştırılmak istenilen konu hakkında bilgi içeren belge ve kaynakların analiz edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, 187). Burada sözlü tarihe ilişkin verilerin tespiti amacıyla TRT yayın ve yapımları taranmıştır. Tüm programların, görüşmelerin veya röportajların tek tek incelenmesinden ziyade sözlü tarihle ilişkilendirilebilecek içeriğe sahip olması muhtemel yayınlar araştırılmıştır.

Elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile incelenecektir. İçerik analizi belge, film, müzik, video, metin, ses gibi çeşitli kaynaklardan elde edilen verilerle ilgilidir. Yapılan analizde, sosyal bilgiler eğitimi program ve öğrenme süreçleri dikkate alınacaktır. Sözlü tarihle ilgili verilerin sosyal bilgiler eğitiminde nasıl kullanılabileceği konusunda yorum yapılacak, tasnif, tespit ve tahlile ilişkin bulgular ortaya konularak, önerilerde bulunulacaktır.

Nitel veri analizi, üzerinde çalışılan konu hakkında elde edilen verilerle ilgili anlam üretmek, verilerin anlamlandırılması için yorumlama ve tasnifle ilgilidir. İçerik analizinde öncelikle gözden geçirilen veriler daha sonra tanımlanarak, sınıflandırılarak detaylı bir yorumlamaya tabi tutulur (Creswell, 2013).

3.1. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Kayıtlar, Yayın ve Yapımlar Hakkında Kısa Bilgi

Her bir bireyin yaşayan insan hazinelerini bularak somut anlamda bir görüşme gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Diğer taraftan günümüzde hâlihazırda yaşayan bireyler bu çalışmayı yürütse dahi, çok eski tarihlere kadar gidemezler. Zira görüşme yaptığı kişi en fazla babası ve dedesi ile ilgili hatırladıklarını ifade edebilir. Fakat XX. yüzyıl başlarında kayıt altına alınmış bir görüşme veya röportajda konuşulan içerikler daha eski tarihler hakkında da bilgiler barındırır. Diyelim 1940'a ait bir kayıta görüşme yapılmış kişi dedesinden bahsetse içerik XIX. yüzyıla kadar uzanır.

Sözlü tarihin yürütülebilmesinde kamera, ses kayıt cihazı, radyo ve televizyon gibi teknolojik gereklilikler söz konusudur. Bu tür cihazların kullanımları iki üç asır öncesine kadar gitmez. Aynı zamanda kurumsal olarak bu cihazların kullanıldığı tarihlerde, halk arasında henüz yaygın değildir. Bu sebeple sözlü tarihe somut katkılar sağlaması beklenen çalışmaların ilk anda kurumsal bir nitelikte ortaya çıkar. Sözlü tarihe ilişkin daha eski tarihlere dair veriler elde edilmesi amaçlanıyorsa, eski tarihlerde yapılmış görüşmelerin kaydedilmesi suretiyle oluşmuş TRT yayın ve yapımlarına bakılmalıdır. TRT arşivi bu konuda önemli veriler barındırır. Cumhuriyetin ilk yılları ve hatta daha önceki yıllara ait kayıtlar dahi vardır. Bunun yanı sıra radyo yayınlarının başlaması da önemli gelişmedir.

İlk kurumsal yayınların 1927 tarihinde İstanbul Radyosu ile başladığı bilinmektedir. Bununla birlikte, radyo yayını denemeleri daha önceki tarihlere gitmektedir. 1923 senesinde öğretmen okulu kimya öğretmeni Rüştü Uzel nezaretinde ilk radyo yayını denemesi gerçekleştirilir. O dönemde Uzel, bu deneme için vericiyi de kendi imkânları ile yapar (Deniz, 2019, 66).

Ankara Radyosu ise yayına 1928 senesinde başlamıştır. Fakat ulusal anlamda bir yayından söz etmek gerekirse bu tarih 1938 senesine tesadüf eder (Yazgan, 2016, 300). Türkiye Radyo Televizyon Kurumu da 1964 tarihinde kurulmuş, 1984 senesinde Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu yeniden düzenlenmiştir (TRT, t.y.). Zamanla sayısı yirmiye yaklaşmış olan televizyon ve radyo kanalı ile hizmet vermekte olan kurumun yayın teknolojisi gelişmiş, dijital yayıncılık konusunda önemli yatırımlar yapılmıştır (Toksoy ve Uzunay, 2021, 435).

3.2. Sosyal Bilgiler Eğitimi'nde Sözlü Tarih Yöntemi

Sosyal bilgiler eğitimi “İlkokul ve ortaokullarda iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı çalışma alanıdır” (Bilgili, 2015, 4). Sosyal bilgiler eğitimi, öğrencilerde tarihsel sorgulama becerisine de önem verir. Öğrencilerin kanıt ve bilgileri kullanarak tarihsel olayların oluş sebepleri ile ilgili çıkarımda bulunmaları beklenir (Kaya, 2013, 38). Sosyal bilgiler eğitimi sürecinde farklı öğretim teknik ve stratejileri uygulanarak, amaçların gerçekleşmesi sağlanır. Edebi ürünlerin kullanılması da bu sürece olumlu katkı sağlar. Edebi ürünler içerisinde halk türküleri, ninniler, roman ve hikâyeler yer alır. Bu hikâyeler derse ve konuya canlılık katarak, öğrencilerin tarihe ilişkin konuları somutlaştırmasına yardımcı olur (Demir ve Akengin, 2014, 2). Sosyal bilgiler eğitimi programında da edebi ürünlerin sosyal bilgiler açısından önemine değinilir.

“Efsane, destan, masal, atasözü, halk hikâyesi, türkü ve şiir gibi türlerden yararlanılarak Sosyal Bilgiler dersi edebî ürünlerle desteklenmelidir. Öğrenciler; konuları sevdirecek roman, tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı ve fıkra gibi edebî ürünler okumaya teşvik edilmelidir. Ayrıca uygun görülen kazanımlar resim, musiki, minyatür, gravür, hat, heykel, mimari, tiyatro, sinema gibi geleneksel veya modern sanat ürünleriyle desteklenmelidir” (Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı, 2018, 10). Sosyal bilgiler eğitimi hayata, yaşama, bireye ve topluma ilişkin bir ders olması sebebiyle konularını oluşturan kaynaklar çeşitlilik arz eder. Bu doğrultuda öğrencilere faydalı olması beklenen tüm unsurlar, belirli bir plan çerçevesinde ve müfredata uygun bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Eğitimi daha verimli veya etkin hale getirmek için bu kaynaklar arasına TRT yapımları da dahil edilebilir.

Video kayıtlarının sözlü tanıklıklar kapsamında belgesel olarak hazırlanması da, sosyal bilgiler eğitimine kaynak teşkil eder. Ses ve görüntü kayıtları ile görüşülen kişinin fiziksel özelliklerine, mimiklerine, jestlerine, yüz ifadesine de ulaşılır. Böylece anlatılanların tesir etmesi söz konusudur (Ulutak, 2001, 95). Belgeselin kullanılmasında çeşitli avantajlar bulunmaktadır. Bunlar, beden diline yer vermesi, yazılı ve görsel belgelere yer verme, anlatının nesnelliğine katkı, yaşam ortamı tanıklığı ve aktarımı, kayıtların değişik ortamlarda kullanımınıdır. Bunun yanında dezavantajları izleyicinin

algısının yönlendirilmesi, olguları bağlamından kopartmak, geçmişin güncel tabii kılınmasına aracılık etmek, sözlü yaşam ortamından kopartmak, anlamı hafifletmek, tarihsel belgeye dönüşme riskidir (Aytekin, 2004, 178-199). Yalnız belgeseller değil, sözlü tarih yöntemiyle oluşmuş diğer yapımları da kaynak niteliğinde değerlendirmek mümkündür. TRT yapımlarının da bu açıdan incelenmesi sürecinde öncelikle Sosyal bilgiler eğitimi programını ve burada yer alan kazanımları tahlil etmek gerekir. Sosyal bilgiler eğitimi programı 4-7. Sınıfları için hazırlanmıştır. Bu programda yedi öğrenme alanı belirlenmiştir. Bu öğrenme alanlarına göre ders kitabı içerikleri ve üniteler oluşmaktadır. Öğrenme alanlarının her birine ilişkin kazanımlara programda yer verilir. İlk öğrenme alanı etkin vatandaşlıktır. Bu öğrenme alanında yer alan kazanımlar sınıflara göre; 5. Sınıfta “Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar”. 6. Sınıfta “Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar” denilmektedir. 7. Sınıfta kazanımlardan birisi “demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar” şeklindedir. Bu kazanımlara ilişkin olarak belgesel veya yapım içeriklerinden eklenecekler tespit edilebilir. Fakat bu çalışma için inceleme yapılan yapımlarda bu öğrenme alanına ilişkin kazanımlardan ilk anda örnek verilebilecek bir içerik bulunamadı. Ancak diğer altı öğrenme alanındaki kazanımlara ilişkin birden fazla örnek tespit edilmiş olup, aşağıda sırasıyla bunlara yer verildi.

3.2.1. Üretim Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Bazı Kazanımlarla Bağlantılı İçerikler

Bu öğrenme alanınının 7. Sınıfa ilişkin kazanımına bakıldığı zaman “Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar” maddesi görülmektedir. Aynı öğrenme alanında diğer bir kazanım “Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir” şeklindedir. Bu maddelere ilişkin içeriklere bakılacak olursa;

Gönül Dağı programı kapsamında Kadir Süleyman Durmaz ile yapılan görüşmede: “Nohut ekiyordum. Çocuklara çiftçiliği öğretiyorum. Geçmiş zamanda öküzle çift sürdüm. Öküzün arkasına düveni bağlayıp harman sürdüm. Yabayla harman savurdum. Çocuklara bunları öğretmek lazım, zamanın ne getireceği belli değil” demiştir. Bu ifadeler toprağın önemini örnekler.

Salih Erdenle yine Gönül Dağı programında yapılan görüşmede: “Çocukken çok mutluyduk belki imkanlarımız yoktu, süpermarketler yoktu. Portakal Erzurum’a pek gelmezdi. Televizyon yoktu. Bisküvi, çikolata, lokum aldığımızda yediğimizde dünyalar benim olurdu” demiştir. Bu ifadeler üretimdeki değişim sürecinin sosyal hayata etkisini gösteren bir örnektir. Kazanımı gerçekleştirmeye yardımcı veya destek olacaktır.

1949 doğumlu Fazlı Görücü, Yaşayan Bellek’e konuk olmuştur. “İskilip’te dünyaya gelmiş, Görücü’nin babasının dedesi İskilip’teki bir medresede hocalık yapmış, babası I. Dünya; babasının kardeşi de Balkan Harbi’nde şehit düşmüş, annesinin amcası da Balkan Harbi ve I. Dünya Savaşı’na katılmış. Balkan Harbi yapıldığı yıllarda Zeytinburnu’nda bir barut fabrikası varmış, barut fiçileri yapılmış annesinin amcası burada dört yıl çalışmış, barut fiçileri yapmışlar”. Bu örnekle de üretim ve sanayinin savaş sırasındaki önemi ortaya konulabilir.

Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında 6. Sınıfta belirtilen kazanım “Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir. Kaynakların ülke ekonomisindeki yeri ve önemi tartışılır” şeklindedir. Diğer bir kazanım: “Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder”.

Bu öğrenme alanında 5. Sınıfa ilişkin kazanımlar arasında “Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder”. “Ekonomik faaliyetlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir”. “Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanıtır”. “Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder” “Ekonomik faaliyetlerin nüfus, yerleşme, eğitim ve kültür üzerindeki etkileri üzerinde durulur”. “Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder” maddeleri yer alır.

Yaşayan Bellek programında 87 yaşındaki Muhammet Bulut Hatay Hassa Haydarlar köyünden olup, tarihte ekonomik durumla ilgili ifade ettikleri önem taşır. Şöyle ki: “Çocukluğumuzda büyük sıkıntılar vardı. Açlık, perişanlık, savaşlar, öksüz, yetim çocuklar, Almanya-Rusya savaşı II. Dünya Savaşı vardı. Yaşı gelenler hep tedbiren silah altına alınırdı. Bu süreç sabırla atlatıldı. Ben tek bir gün okula gidemedim. Dışardan sınavlara girerek ilkokulu bitirdim” demiştir.

Niğde’li Ali Ercan(83), da çocukluk yıllarından bahsederken: “Ekmek, yiyecek yoktu, fakirdik, Dedem bir şey alacak olurdu diyelim 6 kuruş, 5 kuruşunu bulur 1 kuruşu arar arar bir türlü bulamazdı” diyor. Bu ifadeler yetmiş seksen yıl öncesinde Türkiye’de ekonomik yapının iyi olmadığını ortaya koyar.

Meslekleri ve çevresindeki ekonomik faaliyetleri tanıma kazanımıyla ilgili olarak da, Necip Özkan (80) örnek verilebilir. Özkan, Kırıkkaleli ama Ankara’da yaşıyor. 166. Bölümde şu ifadeleri var: “30 senedir örgü örerek geçimini temin ediyorum annem öğretti. Patik, şapka örüyorum, hor gören oluyor ama kendim kazanıyorum, kendim yiyorum, yetimdim devlet yetiştirdi beni 18 yaşına kadar. Babam 11 sene Yemen’de esir kaldı ve oradan geldi. Tarlamız vardı önceleri, öküz sürüyorduk. Dağda yatardım hayvanların yanında. Sanat okulu vardı demirci terzi, kaynakçı oraya da gittim ama kaçtım. Haylazdım devlet ekmeğini suyunu veriyordu devam etseydim iyi olurdu”. Dolayısıyla ekonomik faaliyet alanı aslında çok geniş olup, onurlu ve ahlaklı olmak kaydıyla insanın geçimini temin edebileceği her işi yapabilmesi mümkündür.

Bu kazanımlarla bağlantılı olarak, Gönül Dağı 40. bölümde Arnavut göçmen olup Türkiye’de doğmuş ve yetişmiş olan Sina Dipova’nın ifadelerine bakılabilir. Dipova: “...çocukluğumda özel olarak bir ayakkabı alındığını hatırlamam, ayakkabı boyar simit satardım. Kara lastikle dolanırdık” demıştır. Böylece yakın tarihe ilişkin öğrencilerin yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik yapıya ilişkin tanıklık etmeleri sağlanır.

Bu bağlamda Yaşayan Bellek programında yine Fazlı Görücü’nün ifadelerine yer vermek gerekirse: “babam tiftikçi idi bu tirtikler tekstilde kullanılırdı. Her hafta bir kamyon tiftik yüklüyorduk ve İstanbul’a getiriyorduk. Burada büyük komisyoncular vardı. Agop, Horen, Garabet gibi. Getirilen toptan mallar Karaköy’de 5. Vakıfhanın altındaki bodruma getirilerek depolanıyordu” demıştır. Bu ifadeler üretim, dağıtım ağını analiz eder maddesi ile bağlantılı bir örnek teşkil eder. Rum ve Ermenilerin ülkemizde ticaret sahasında oldukça etkin olduklarını gösterir. Üretim aşamasından sonra dağıtım sürecinin nasıl gerçekleştiğine ilişkin veriler içerir.

Gönül Dağı Programında ise, Kadir Süleyman Durmaz, “El işinden yağ çıkmıyor” diyor. Bu aynı zamanda öğrencilere gençlere bir tecrübenin yansımaları göstermesi bakımından önemlidir. Kendi işini yapmanın daha iyi olacağı sonucu çıkar. Bu cümle girişimcilikle ilgili bir anlam ifade eder. Girişimcilik aynı zamanda sosyal bilgiler eğitimi programı becerileri arasındadır. Kadir Süleyman Durmaz aynı zamanda, hamallık ve çobanlık yaptığını ifade ediyor. Hamallıkta iyi para kazandığına değinir. Çobanken dışarda yattığını ve üzerine bir gün kar yağdığını anlatır. Bu ifadeler “meslekleri tanı” kazanımına uygundur. Ekonomik faaliyetlerin sosyal hayata etkisine de tarihten bir örneklik teşkil eder.

3.2.2. İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Bazı Kazanımlarla Bağlantılı İçerikler

Sosyal bilgiler eğitimi programında bu öğrenme alanı ile ilgili 4. sınıf kazanımlarından biri “Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur” şeklindedir. Bununla ilişkili bir örnek Gönül Dağı programından verilebilir. Burada ifade edilenler, harita okuma becerisi olmayan birine en kısa yoldan nasıl yardımcı olunabilir? sorusuna bir cevap niteliğindedir.

Gönül Dağı programı (12 Temmuz 2020) 84. bölümde Cavit Kılıç: “TIR şoförü olduğum için yollarda idim ve evlendiğim yıllarda eşim neredesin diye soruyordu ve ben bir türlü anlatamıyordum eşimde anlamıyordu. Sonra kendisine bir Türkiye haritası aldım. Merkez olarak Ankara’yı işaretledim. Bu şekilde gittiği yerleri Ankara’nın sağında solunda yukarısında gibi ifadelerle açıkladım. Bu şekilde eşim gittiğim yeri tespit haritadan tespit edebildi. Ama Hakkârî’deyim dediğimde haritada yakında görüldüğü için iyi yakınmış diyordu”. Bu öğrenme alanındaki kazanımlarla bağlantılı yapımların tespiti için daha ayrıntılı bir inceleme yapılmalıdır.

3.2.3. Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Bazı Kazanımlarla Bağlantılı İçerikler

Sosyal bilgiler eğitimi programı Birey ve toplum öğrenme alanındaki 6. sınıf kazanımları şöyledir: “Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler”. “Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder”. “Din, dil, tarih gibi kültürü oluşturan unsurlar ele alınır”. “Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular”. “Farklı kişi ve gruplara karşı zaman zaman rastlanan kalıp yargı ve ön yargı örnekleri incelenir”. “Toplumsal birlikteliğin özel gereksinimli bireylerin yanı sıra farklı sosyoekonomik gruplara mensup olanlar ile farklı etnik, dinî ve mezhepsel aidiyetlere saygı duymayı gerektirdiği üzerinde durulur”

“Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır”. Bu kazanımlarla bağlantılı ifadeler sosyal, kültürel ve tarihi bağlar ve toplumsal birlik kapsamında aşağıdaki örneklerden söz edilebilir:

Yaşayan Bellek’te bir sultanın hikayesine yer veriliyor. V. Murad’ın torunu Selma Sultan’ın sürgünde dünyaya getirdiği küçük hazine anlamına gelen Kenize Hanım belgeselde görüşme yapılmış olan kişidir. Kenize Murad “ailemden bana tek bir mendil bile kalmadı, annem Paris’te yoksulluk içinde idi” diyor. Kenize Murad çocukluk ve gençlik yıllarına ait şu ifadeleri sarf ediyor: “Hanedanın sürgünü sonrası annem Hintli biriyle evlendi. Anneannem tekrar ülkeme geri dönebilirim düşüncesiyle yakın olduğu için Beyrut’a gitti. Annemle Paris’e gittikten bir yıl sonra Annem vefat edince ben İsveç Konsolosluğuna verilmişim ve orada büyümüşüm. Ailemden ve babamdan bana bir şey kalmadı ve ben kendi yazdığım eserlerle ve çalışmalarımıyla ayakta kaldım. Filistin ile ilgili bir kitap yazdım, Filistin-İsrail meselesi ile uğraştım, “Toprağımızın Kokusu” başlıklı bir kitap yazdım. Fakat bu çalışmam Fransa’da boykot edildi”. Dolayısıyla Fransız, İsveç ve Hint kültürü ile ve çocukluk yıllarında Osmanlı sarayında yetişmiş bir sultan neticede yine Filistinlilerin sorunuyla ilgili bu başlıkta bir eser yazmıştır. Bu ifadeler, insanın kökleri ve kültüründen kopamayacağını gösterir. Bu yönüyle kazanımlara uygunluk teşkile eden bir örnektir.

23 Ağustos 2021’de Kadir Süleyman Durmaz (57 Yaşında), Gönül Dağı 128. Bölümünde “Köyümüzde okul yokmuş annem evimizin bir odasını okul olarak tahsis etmiş. Köyün çocukları gelirdi ve bizim evimizde okul okurlardı. Yolda bir taş varsa kaldırın derdi annem. Bir ama gelir taşa takılırsa düşer diye öğüt verirdi. Urfa Suruç’ta ortaokula gittim birinci sınıfta iki dersten kaldım. Öğretmen atanmadığı için bu derslerden kaldım. Babam okumayı severdi ve kat kat kitabı vardı”. Bu cümlelerde de toplumsal birliktelik, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici örnek bir içerik bulunmaktadır. Durmaz ayrıca, “Dedem Süleyman Çavuş, köyümüze vakfetmiş olduğu bir oda vardı. Bu odada gelen misafir kaç gün kalırsa kalsın, kaç gün kalacaksın niye gitmiyorsun, demeyeceksiniz. Bu vatandaşların yemeğini aşını vereceksin demiş. Babamdan kalan tarlaları ekerek elde ettiğim kazancı buraya yardım olarak dağıttım. Dedemin hayrı şeklinde verdim” sözleri ile yine yardımlaşma konusunda bir örnek ifade etmiştir.

Yaşayan Bellek programından Muhammed Bulut, Afrin’de askerlere çay dağıtmasından söz ediyor. “Mekke’den aldığım çaydanlığı demlik, çay, tabak, bardağı aldık arabayla sürdük. Son noktaya kadar gittik. Afrin’in karşısına kadar. Askerler duruyor orada. Ateşi yaktık. Suyu kaynattık, çayı demledik, ikisi de bizim köylümüzü, çay verdik, askerlere moral oldu. Allah ordumuzu muhafaza etsin” diyor.

Ediz Hun ile 1982 senesinde yapılmış olan görüşmede ise Ediz Hun İskandinav ülkelerinde kaldığını bahsettikten sonra oradaki insan ve toplum yapısıyla ülkemizdeki iyilik ve dostluğun kıyaslanması istenildiğinde, ruhi hasletlerin bizde güçlü olduğunu, Norveç’te daha yüzeysel bir alaka olduğuna değinmiştir. Milletimizin asil olduğuna değinerek, misafire hürmet bakımından birbiriyle yarışan bir toplum yapısına sahip olduğumuza işaret etmiştir (TRT Arşiv-1982).

3.2.4. Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Bazı Kazanımlarla Bağlantılı İçerikler

Sosyal bilgiler öğretimi programında küresel bağlantılar öğrenme alanında 7. sınıf kazanımlarından biri, “Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular” şeklindedir. Gönül Dağı programında Kadir Süleyman Durmaz ile yapılan görüşmede, “eskiden hac karşılaması vardı. Babam hacıdan geliyordu o zamanlar, tüm köylü hac karşılamasına gitti. Babamlar kutsal topraklardan geldikleri için herkes hürmet duyardı bu şekilde bir etkinlik yapılırdı” diyor. Popüler kültürle birlikte bu hasletler de ortadan kalktı. Bu durum bir örnek teşkil eder.

Yaşayan Bellek programında mahalle kültürü ve bakkalın mahalle kültüründeki yerine değinilmektedir. Popüler kültürle birlikte mahalle ve bakkal olgusu değişim göstermiştir. Ömür Dediğin 241. Nimet ve Fethi Aygeç 66 ve 76 yaşındalar. Elazığ’da yaşamaktalar. Fethi bey bakkallık yapmış ve bakkalın geçmişteki sosyal önemine değiniyor: “Mahalle bakkalı bir mahalle halkının amcası dedesi abisi fikir alacağı kişiler de olurdu. Bakkal mahallenin bekçisiydi. Bir yere giden ebeveynler evinin anahtarını bakkala emanet edip çocuklar dışarda, sokakta kalmasını diyebilmekteydi. Mahallede kız verdikleri zaman bu mahallede bir kız varmış falanın kızı nasıl bilirsin diye bakkala sorarlardı. Mahallenin tamamına yakını tanırdık ve sıcak ilişki vardı” diyor. Mahalle kültürü de popüler kültürle önemli oranda ortadan kalktı. Bu da kazanıma destek sağlayabilecek bir örnektir.

Yaşayan Bellekte esnaflara ve zanaatkarlara yer veriliyor. 77 yaşında semerci olarak yaşam süren esnaf bu caddede otuz, otuz beş semerci vardık, iki semerci kaldık diyor. Demirci Hüseyin Demirelli de aynı şekilde “bu arastada herkes demirciydi, şimdi azaldı ustaların çoğu hastalandı yaşlandı” diyor. Sepetçilik yapan bir esnaf ise sepetçiliğin makineyle yapılmayan el emeğiyle olması gereken bir meslek olduğuna değiniyor. Köyde yapan da kalmadı köyde gençlik de kalmadı diyor. Bekir Akkoca da ayakkabıcı olup, el dikişi ile ayakkabı yaptığından, el dikişinin sağlam olup, kolay kolay eskimediğinden söz ediyor. Popüler kültürün etkisiyle eskiden beri süregelen zanaatlar meslekleri de etkilemiş, daha kolay gelir elde edilebilen mesleklere önem verilmiştir.

3.2.5. Bilim Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Bazı Kazanımlarla Bağlantılı İçerikler

6. sınıf kazanımı olarak: “Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer”. Bu kazanımla bağlantılı içerik Gönül Dağı programından;

Salih Erden ile Gönül Dağı 142. Bölümde, Çoruh nehrinin yıllardır boşa aktığını şimdi yeni proje ile (Çoruh Nehri Havzası Rehabilitasyon Projesi) ekonomiye önemli getirilerinin olacağını enerjide dışa bağımlılığı azaltacağına değiniyor.

5. sınıf kazanımlarından birisi “Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır” şeklindedir. Kırklareli’nde kızı olduğunu söyleyen Salih Erden annesi ile görüntülü konuşabiliyor dedikten sonra eski özlem ve hasretlerin olmadığına değinmiş, şimdi özlem ve hasretler değişti diyor. Kar, kış eskiden ulaşım, iletişim yoktu birileri vasıtasıyla haberdar olurduk. Şimdi her imkân var ama eski samimiyet yok diyor, sohbeti muhabbeti, dertleşmeyi unuttuğumuza vurgu yapıyor.

3.2.6. Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Bazı Kazanımlarla Bağlantılı İçerikler

Sosyal bilgiler eğitimi programında kültür ve miras öğrenme alanındaki 4. Sınıf kazanımlarından biri “Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele’nin önemini kavrar” şeklindedir. Buna ilişkin bir örnek olarak Gönül Dağı programında yer verilen, Kadir Süleyman Durmaz’ın babasından dinlediği yaşanmış bir hikâyeden söz edilebilir:

“Fransızlar Pozantı’dan Mersin’e geçecekler tam Güğlek Boğazına doğru geliyorlar. Yolu şaşırıyorlar. Çobanlık yapan Güğlekli Veli’yi görüyorlar ve ondan yardım istiyorlar. Veli de Hatice’ye aşık. Hatice’ye diyor ki “Fransızlar yol yardımı istiyorlar, Fransızları Kar boğazına çekeceğim haber ver Kuvay-ı Milliye’ye”. Fransızları Kar boğazına çekiyorlar. Kuvay-ı Milliye orada Fransızlardan bir kısmını esir alıyor kimini etkisiz hale getiriyorlar”. Durmaz’ın babasından dinlediği bu hikâyeye Milli Mücadeli’nin topyekûn kazanıldığını gösteren bir örnektir.

Fazlı Görücü de Yaşayan Bellek programında, annesinin amcasından bahsediyor. Amcası, İstiklal harbinde Afyon cephesinde mücadele etmiştir. Milli mücadelede yaşadığı anıyla ilgili olarak “Afyon cephesinde asker belli bir hatta mevzi kazıp o hattı savunacağız diye çok zayıt veriyorduk. Bu cephede Mustafa Kemal’in hatt-ı müdafaa yoktur sathı müdafaa vardır demesi ardından, herkes istediği yerden hücumla geçti böylece tüm yönlerden taarruza geçtik ve başarı elde ettik” demiştir.

Bu öğrenme alanındaki 5. sınıf kazanımlardan bazıları şu şekildedir “Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve eserleri tanıtır”. “Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler” “Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder”. “Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir”. Bu kazanımlara ilişkin tespit edilebilen örneklerden biri şöyledir:

Gönül Dağı programında Cavit Kılıç, evlilikte eskiden görücü usulü yaygın olduğunu ve saygı ile yuvanın ayakta kaldığını, birbirini evlilikle birlikte yeni tanımaya başlayan çiftlerin daha mutlu olduğuna işaret etmiştir. Böylece kültürel alandaki değişime işaret etmiştir.

Yine Gönül Dağı programı bir başka bölümde Kadir Süleyman Durmaz, benzer şeylerden söz etmiştir. Evlilik sürecinden bahsetmiş, askerde iken nişanlandığını, eşini hiç görmediğini babası uygun görünce nişanlanıp askere gittiğini, mektuplaştıklarından ve askerden dönünce evlendiğine değinmiştir.

4. SONUÇ

Ankara Radyosu müzik yayınları dışında kültürel yayınlar da yapmıştı. Bu yönüyle bir nevi Açık Öğretim Kurumu gibi halkın kültürel gelişimine katkıda bulunmuştur (Yazgan, 2016, 314). Bu ifade radyo yayınlarının ilk andan itibaren kültürel niteliğini de öne çıkarır. Televizyon da hakeza aynı kapsamdadır. TRT'nin misyonu ve vizyonu genel itibarıyla kültürel gelişimi sağlamaya yönelik olmuştur. Program yapan ve sunanlar ile sanatkarlar veya konukların, Türkçeyi güzel ve etkili bir biçimde konuşmaları, zarif ve ince bir üsluba sahip olmaları, hitap şekilleri, konuşmalardaki nezaket, milli ve manevi değerlere saygı, hoşgörüsü sahibi olmaları örnek alınması gereken niteliklerdir. Bu bağlamda öğretimin daha egemen olduğu bir eğitim sürecinde öğrencilerin her şeyden evvel ihtiyaç duydukları konu olumlu ve kabul edilebilir davranışlar sergileyebilmeleri ile ilgilidir. Medya ve eğitim ilişkisi ise ancak bilinçli yapımlar ile yine bilinçli izleyenler yoluyla gelişir. Bu noktada sosyal bilgiler eğitimi bakımından bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmede TRT yapımlarının sınırlı bir incelemesi yapılmıştır. Bu anlamda bir farkındalık oluşturulmak istenmiştir.

Sosyal bilgiler eğitimi programında bulunan yedi öğrenme alanı içerisinde “Kültür ve Miras” kapsamında, sözlü tarih bağlantılı TRT yapımlarının içeriğinin daha fazla veri içermesi beklenir. Bununla birlikte, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ile “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanlarına ilişkin kazanımların incelenen konu açısından daha çok veri sağladığı tespit edilmiştir. Kültür ve Miras öğrenme alanları ve konularının İslamiyet öncesi Türk Devletleri ile Osmanlı Devletine ilişkin içerikleri bulunmaktadır. Yakın tarihte toplumumuzun yaşam biçimi, gündelik hayatı ve kültürel faaliyetlerine ilişkin içeriklerin bu öğrenme alanında ağırlıklı yer edinmesi gereği düşünülmektedir. Tarih kültürün en önemli unsurlarından biridir. Bununla birlikte siyasi tarih konuları için aslında ayrı bir öğrenme alanı gerekebilir.

Sosyal bilgiler eğitimi programında sosyal bilgiler öğretiminin amaçlarına değinilmektedir. Bu amaçlar içerisinde “Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması” maddesi yer alır. Bir öğrencinin gelecek planlaması en önemli noktalardan biridir. Öğrenci kendi ilgi ve kabiliyetlerinin farkında olarak bu yönlerini geliştirecek faaliyet ve etkinliklerle birlikte kendini geliştirmelidir.

Çeşitli mesleklerden kişilerle yapılmış olan röportaj veya görüşmelerin öğrenciler tarafından ders esnasında takip edilmesi sosyal bilgiler eğitiminin kazanımlarına uygundur. Zira bu kazanımlarda mesleklerin tanınması konusu yer alır. Programda ayrıca çalışmak bir değer ve beceri olarak yer alır. Öğrencinin kendi ilgi ve kabiliyet alanını keşfetmesi gereklidir. Sosyal bilgiler eğitimi programında üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında öğrencilerin meslekleri tanıyarak ilgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği özellikleri bilmesi hedeflenmiştir. Bu maddeye benzer içerikler kazanımlarda da vurgulanmıştır. Dolayısıyla meslekler hakkında öğrencilerin somut örnekleri görmesi ve buna göre planlama yapmasına yardımcı olacak programlar vardır.

TRT yayın ve yapımları, öğrencilerin hayat tecrübesi elde etmesinde oldukça etkili olacaktır. “Öncü Alimler” “Yaşayan Bellek” “Ömür Dediğin” veya “Gönül Dağı” gibi programlardan hayata dair önemli tecrübeler edinilebilir. Bu çalışmada bunların yanı sıra TRT arşivinden de videolar incelenmiştir. Bir programın yüzlerce bölümü olduğu düşünülürse, bunların her birinin incelenmesi zordur. Burada farklı programlardan seçilen bazı bölümler incelenebilmiştir. Dolayısıyla bütün bölümlere bakılabilse çok daha fazla ve farklı içerikte veriler elde etmek ve bunları sosyal bilgiler eğitiminde kullanmak mümkün olur. Bu programlarda belli bir yaşın üstünde insanlarımızla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Geçmişten günümüze toplumumuzu, insanımızı, değerlerimizi, özümüzü yansıtan yaşlılarımızı yakından tanıyarak, öncelikle her bir bireyin doğumla başlayan sürecinin yaşlılığa uzanacağı bilinci öğrencilere kazandırılacaktır. Daha sonra onların tecrübelerinden istifade etmenin önemi vurgulanacaktır.

Yaşlı bireylerin tecrübelerinden hayata ve yaşama dair izlerinden çıkarılabilecek dersler olacaktır. Somut bir örnek vermek gerekirse tır şoförü veya yaşlı bir çift eğitimlerini o günün şartları dâhilinde tamamlayamadıklarını söylediklerinde bu konudaki üzüntülerini de dile getirmektedirler. Diğer taraftan çocuklarının eğitimi için yaptıkları fedakârlıklardan söz eden yaşlı kişiler bulunmaktadır. Bunların dile getirilmesi, eğitimin bizzat öğrencinin kendisi için ne kadar değerli bir süreç olduğunu fark etmesine yardımcı olacaktır. Programlar gençlerin, öğrencilerin özünü, benliğini, kendilerini bulmalarına vesile olacaktır. Geçmişini öğrenip geleceğine yön vermeyi, geçmişten dersler çıkarmayı, hangi koşullarda insanların ne tür zorluklar içerisinde yaşadığını görmeyi, elindeki imkânların

kıymetini bilmeyi hatırlatacak, daha büyük işler başarabilme inancı ve özgüvenini kazanmaya vesile olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, H. (2014). Sinemaya gitmek ve seyir: Bir sözlü tarih çalışması. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 1-16.
- Aytekin, H. (2004). Belleğin Peşindeki “Sözlü Tarih” Sözlü Tarihin Peşindeki “Belgesel Sinema” (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey))
- Bilgili A.S. (2015), *Sosyal bilgilerin temelleri*, Pegemakademi Yayınları.
- Caunce, S. (2011). *Sözlü tarih ve yerel tarihçi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches*. Sage Publications.
- Demir, S. B., & Akengin, H. (2014). *Hikâyelerle sosyal bilgiler öğretimi*. Pegem Akademi.
- Deniz, Ü. (2019). İstanbul radyosu'nun ilk dönemindeki (1927) müzik yayınları. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (14), 63-88.
- Dspace (t.y.). <http://dspace.sozlutarikh.org.tr/handle/20.500.11834/305>.
- Güçlü, M. (2013). Eğitim tarihi araştırmalarında sözlü tarih uygulaması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 100-113.
- İncegöl, S. (2010). *Sosyal bilgiler dersinde örnek bir sözlü tarih uygulaması*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. EB Enstitüsü. Marmara Üniversitesi.
- Kaya, M. (2013). Sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek bir öğretim yöntemi olarak sözlü tarih: Amaç, içerik, uygulama [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. EB Enstitüsü. Marmara Üniversitesi.
- Kumru, G. (2009). *Tarih öğretimi açısından sözlü tarih yazımı: Karaca Ahmet Dergâhı örneği* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. EB Enstitüsü. Marmara Üniversitesi.
- Küpüç, E. (2014). *Sözlü tarih kavramı ve sözlü tarihin tarih öğretimindeki rolü* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi] EB Enstitüsü. Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018), *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Neyzi, L. (2018). " Ben kimim?": Türkiye'de sözlü tarih, kimlik ve öznelik. İletişim Yayınları.
- Oğuz, A. (2012). Sözlü tarih çerçevesinde Kore gazilerinin Kore savaşıyla ilgili hatıraları. *Milli Folklor*, 24(94). 123-136.
- Öztürk, S. (2013). Türkiye'de sinema mekânlarını sözlü tarih üzerinden anlamak. *Milli Folklor*, 25(98).
- Sarı, İ. (2007). *Sosyal bilgiler öğretiminde sözlü tarih etkinliklerinin öğrenci başarı, beceri ve tutumlarına etkisi*. [Yayınlanmamış Doktora tezi]. EB Enstitüsü. Gazi Üniversitesi.
- Şanbey, C. Z. (2017). Leopold von Ranke: Tarihçilere Yol Gösteren Bir Tarih Üstadı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 18(3-4).
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin sesi: sözlü tarih*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Toksoy, B., & Uzunay, B. (2021). Medya sektöründe Sanayi 4.0 uygulaması: TRT örneği. *Journal Of Life Economics*, 8(4), 431-441.
- TRT (2012). *Yaşayan Bellek*. <https://www.trtavaz.com.tr/program/yasayan-bellek/23546?ysclid=ln5s8utma2601606122>
- TRT (2022). *Gönül Dağı*. <https://www.trthaber.com/program-bolumleri/gonul-dagi/>
- TRT (2022). *Ömür Dediğin*. <https://www.trthaber.com/program-bolumleri/omur-dedigin/>
- TRT (t.y.). *Tarihçe*. <https://www.trt.net.tr/Kurumsal/tarihce.aspx>

TRT Türk, (2016). Sözlü Tarih Araştırma Projesi.

Ulutak, İ. (2001). Sözlü tarih ve belgesel sinema. *Kurgu Dergisi*. (18), 91-100.

Uygur, N. (1957). Tarih felsefesinin yolu. *Felsefe Arkivi*, 3(3), 135-154.

Yazgan, T. (2016). Cumhuriyetin örnek bir kültür kurumu-ankara radyosu. *TRT Akademi*, 1(1), 300-314.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Seçkin Yayınları.

Yıldırım, C. (2010). *Bilim Felsefesi* (13. Basım). Remzi Kitabevi.